

miatt monitoring hálózat kiépítése indokolt széles szakmai spektrumon (pl. szociálpedagógus, pszichológus, szociális munkás, ifjúságvédő, családsegítő).

- Az érettségit adó középiskolákban a kulturális tőke hiányaiból fakadó lemorzsolódás és sikertelenségek miatt a kulturális tőke pótlására szolgáló intézményeket és formákat kell működtetni (pl. szakkollégiumi rendszer).
- A középfokú intézményekben ösztöndíjrendszer kiépítése szükséges. A családokkal a „life long learning” (egész életen át tartó tanulás) szemléletében a családokat ösztönző tanulmányi szerződéseket kell kötni a tehetséges tanulók taníttatására.

Fónai Mihály & Filepné Nagy Éva

Karrierépítés az interneten

Az internet megjelenése és elterjedése a legkülönbözőbb szakterületeken veti fel az információáramlás rendszerének átalakítását. Tudatosan átalakításról és nem átalakulásról beszélünk, mert hangsúlyozni szeretnénk, hogy az egyes szakterületek, vagyis a konkrétumok szintjén ez aktív, az információszolgáltatók és az információközvetítők által többé-kevésbé tudatosan végiggondolt stratégia része, amely konkrét teendőket, „beruházást” igényel.

Annak ellenére hogy nem csak világméretben, hanem hazai viszonylatban is információk tömege érhető el az internet segítségével, az információtovábbításnak ez a formája még nem vert gyökeret. Egyrészt azért, mert mind a potenciális információszolgáltatók, mind a lehetséges felhasználók jelentős része technikailag még nem készült fel, vagy még csak fel sem ismerte az internet igénybevételének jelentőségét, másrészt azért, mert az információközvetítés még nem kiforrott rendszer, ezért az internetre került információk jelentős része nem is ér célba.

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával a közelmúltban végzett kutatás azt igyekezett feltérképezni, hogy a munkacrőpiacot illetve a képzési piacot érintő információk milyen helyet foglalnak el az információáramlás rendszerében, milyen információk kerülnek fel a hálózatra, milyen találati pontossággal érnek célt, s milyen akadályok állnak az információáramlás útjában.

Az internet szerepét azért tartjuk kiemelkedőnek ezen a területen, mert kevés olyan intézmény működik az országban, amely szervezett formában segíti az ilyen jellegű információk áramlását. A karriertanácsadás intézményrendszere hiányos, ezért a képzési kínálat és az oda történő belépési feltételek, illetve a kínálgózó munkaalkalmak felkutatása többnyire az egyénre hárul. Különösen azokat a rétegeket érinti ez hátrányosan, amelyek kapcsolati tőkéje kicsi, ezért a munkaerőpiaci érvényesüléshez jelentős mértékű segítségre szorulnak.

Az internet felgyorsítja az információáramlást, s az interaktív lehetőségek révén bővíti az információk körét. A felhasználóknak nem szükséges meglegedniük passzív, a szolgáltatók által előzetesen meghatározott információkkal, ha szükségesnek látják, újakat is kérhetnek. Ezzel létrejön a kommunikáció új formája. Az internet a hagyományos információtovábbító eszközökhöz képest sokkal több, s részben más információ átadására alkalmas, ennek következtében nem csak az információk mélysége növelhető, de olyan réteggigények is kielégíthetők, amelyekre korábban nem nyílt lehetőség.

A szakterület információáramlásának teljes körű feltárására nem nyílt módunk, ezért részben az információszolgáltató szervezetek hálózaton való megjelenésére koncentráltunk, részben a megjelenő információk használhatóságát teszteltük, részben pedig a lakosság egyes csoportjainak témába vágó információfogyasztásáról igyekeztünk képet kapni. A következőkben a kutatás tapasztalatait szeretnénk érzékeltetni néhány megállapítással illetve számszerű adattal, elsősorban a felhasználók felől közelítve a témát.

Az információk felhasználóit egy szervezeten kívül laza intézményhálózat, a teleházak látogatói körében kerestük. Ezek az intézmények 4–5 éve kezdtek elterjedni az országban, elsősorban a kistélepléseken, zömmel községekben. Ma a teleplések mintegy 6%-án található meg. Jelentőségük elsősorban abban ragadható meg, hogy a számítógéppel illetve internetes csatlakozással nem rendelkező személyek és intézmények számára lehetőséget biztosítanak az információáramlásba és az erre épülő kommunikációs kapcsolatrendszerbe való bekapcsolódásra. Emellett egyéb szolgáltatási funkciókkal is rendelkeznek, sok esetben pedig a teleplések tényleges kulturális és információs központjává nőttek. A kutatás hipotézise szerint ezek, illetve az ehhez hasonló intézmények fontos szerepet tölthetnek be a vizsgált területen, egyrészt azzal, hogy pótolják a hiányos lakossági infrastruktúrát, másrészt azzal, hogy segítséget nyújtanak a technika kezeléséhez és az interneten elhelyezett információk értelmezéséhez.

A felhasználói kört ezen intézményhálózat látogatói képviselték. Mintánkba öt – az ország különböző térségeiben elhelyezkedő – megye 25, elsősorban nagyobb lakosságú teleplés teleháza került, amelyek látogatói közül igyekeztünk minden, munkaerőpiaci tapasztalattal már rendelkező látogatót elérni. E kritériumnak kevesen feleltek meg, ezért mintánkat kiegészítettük középiskolai tanulókkal is, s így alakult ki a 215 fős mintánk. A kérdőíves felmérést a teleházvezetőkkel készített interjúk egészítették ki.

A teleház-látogatók és a helyi társadalom

A kutatás keretei között arra nem vállalkozhattunk, hogy a vizsgált teleplési kör lakosságának egészét, annak számítógép-használati szokásait és számítógépes kultúráját feltérképezzük, de a teleház-látogatókra vonatkozó tapasztalatainkon keresztül erre is következtethetünk.

Az interjúk szerint a látogatók nagy részét a játéklehetőségek iránt érdeklődő általános iskolás korosztály, valamint a középiskolások teszik ki, a felnőtt korú lakosságnak csak viszonylag kis része veszi igénybe rendszeresen a szolgáltatásokat. A teleházak hatóköre alapvetően a saját teleplés, s ezen belül sem éri el a lakosság minden rétegét. A válaszolók életkori összetétele arra utal, hogy a tömeges igénybevétel határa a 25 éves kor, a 40 év körüliek pedig egy újabb szakaszhatárt: az adott telepléseken az ennél idősebbek már (még?) nem tekinthetők potenciális internetfogyasztónak. Ezt még akkor is kijelenthetjük, hogy tudjuk, a hálózati hozzáférésnek még a kistélepléseken sem egyetlen lehetősége a teleház.

A látogatók foglalkozási összetétele azt mutatja, hogy a tanulmányaikat már befejezők között a szellemi munkakörökben dolgozók dominálnak. A kvalifikált szellemi végzettséget igénylő, illetve a vezetői munkakört betöltő dolgozók viszonylag magas aránya azt jelenti, hogy a falusi-kisvárosi értelmiség jelentős részt tesz ki a látogatók között. Mégsem ez a réteg a domináns a látogatók között: az egyéb szellemi foglalkozásúak csaknem kétszer annyian vannak.

Jellegzetes összefüggést tapasztaltunk az életkor és a foglalkozás között: a 30 év feletiek között sokkal kevesebb az alacsonyabb iskolai végzettséget igénylő munkakörökben dolgozók aránya, mint az annál fiatalabbak között, vagyis a fiatalabb generációk számítógépes érdeklődése kevésbé törik az iskolai végzettség mentén. A teleház igénybevételének oka nagyon összetett, nem lehet egy tényezőre visszavezetni. Sokan csak azért jönnek ide, mert nincs otthon számítógépük, vagy egyéb olyan technikai berendezésük, amellyel a teleház rendelkezik. Nagy vonzerő az internet is, de ezen túlmenően a sok egyéb szolgáltatás (sajtó, programok), valamint a társasági élet lehetősége is a teleházba vonzza a fiatalokat.

A látogatók 45%-ának van otthon számítógépe, de kétharmaduk sem az internetre, sem a levelezőrendszerekhez nem csatlakozott. Az otthoni számítógép gyakorisága, illetve a hálózati csatlakozás valószínűsége az életkor emelkedésével nő: a 31–35 éves korosztály rendelkezik a legtöbb géppel, s itt a legmagasabb a hálózati csatlakozás aránya is.

A teleházakban a számítógéphez kötődő tevékenységek közül az internet használata a leggyakoribb. Szerepet játszik ebben az is, hogy az internet-előfizetés és annak használata ma még igen költséges – s ezért kevesen engedhetik meg maguknak otthon, még ha számítógéppel rendelkeznek is –, de arról is szó van, hogy ez egy olyan újdonság, amelynek érdekességeit, előnyeit, hasznát sokan most kezdik felismerni. Az internet igénybevétele a teleházakban sem olcsó. Az óránkénti 4–500 forintos (néhány esetben még ezt is jócskán meghaladó) használati díjat rendszeresen, hetente többször nem sokan tudják megfizetni. Alkalmanként mégis megéri nekik, mert kitekintést jelent számukra a szűkebb környezetükből.

Annak ellenére, hogy a látogatók jelentős része fiatal, sokan még középiskolások, kétharmaduk már legalább három éve önálló géphasználó. E réteg több mint fele az iskolában kezdte ismerkedését a számítógéppel, itt tette meg a legelső lépéseket. A teleháznak ebben minimális volt a szerepe: a válaszolók mindössze tizedrésze szerezte itt az első élményt.

A kérdezettek 90%-a nem csak a teleházban, hanem máshol is használja a gépet. 43%-uk otthon, valamivel kevesebben az iskolájukban illetve a munkahelyükön, s több mint negyed részük a barátainál. Ez arra utal, hogy a teleház csak egy az egyéb lehetőségek mellett, vagyis az intézmény még a kistélepüléseken sem játszik kizárólagos szerepet a számítógépes kultúra terjesztésében.

Az internet ismerete és használata

A munkaerőpiaci információk interneten történő terjesztésében kulcsfontosságú lehet, hogy a felhasználók milyen mértékben ismerik az internet használatát, milyen tapasztalatokkal rendelkeznek. A teleházak látogatói számára a internet már nem újdonság: 80%-uk használja – nagyobb részük rendszeresen. Tekintve, hogy a vizsgált települések lakosságának csak töredéke tartozik a teleházak rendszeres látogatói közé, ez a magas arány nem jelent többet, mint hogy mindenhol létezik egy olyan lakossági mag, amely képes legalább alapszinten tájékozódni a hálózaton. Erre a rétegre építve más rétegek is bevonhatók az internetes információs rendszerbe.

A válaszok alapján az internetnek három funkciója rajzolódik ki. A legtöbben ún. mindennapi hasznos tudnivalókat gyűjtenek, az internetet használók mintegy fele használja tanulásra, s ugyanekkora arányban munkájukkal kapcsolatos információk gyűjtésére használják a hálót.

Az internet használatának idejében éles különbség mutatkozik a 20–30 év közötti és a többi korosztály között. Az utóbbiak heti egy-két óránál többet csak elvétve interneteznek, az érintett korcsoport több mint egyharmada azonban ennél többet is eltölt a világháló böngészésével. Az interjúk tanúsága szerint itt nem pusztán életkori sajátosságok, hanem életkorhoz kötődő élethelyzetek (felsőfokú tanulmányok) is szerepet játszanak. Részben ezzel áll összefüggésben, hogy a kérdezettek csaknem 40%-a a teleházon kívül is internetezik.

Annak ellenére, hogy a vizsgált réteg jelentős része már megtette a kezdeti lépéseket az internethasználat terén, komoly rutinnal csak kevesen rendelkeznek. Jelentős részük, mintegy 40%-uk – bár minden bizonnyal használ –, de név szerint nem ismer semmilyen keresőrendszert. Vagy valamilyen beállított, s ezért számukra anonim rendszert használnak, vagy pedig csak mások segítségével tájékozódnak. A többiek tájékozottságára utal, hogy átlagosan több mint két rendszert ismernek, s – ez a megcélzott honlapokra is utal – nincs érdemi különbség a magyar és az angol nyelvű keresők igénybevételeiben.

Az internethasználók alapvetően a saját szakterületükkel kapcsolatos információk után kutatnak, ami összefüggésben áll azzal, hogy a legtöbben a munkájukhoz illetve a tanulmányaikhoz használják az internetet. Jelentős azok száma is, akik más szakterülettel igyekeznek megismerkedni, s bár ennek részleteiről nem tudunk semmit, de feltételezhető, hogy létezik egy számottevő réteg, amely a saját szakmai karrierjének építésére, ha tetszik pályaválasztására, pályamódosítására kezdi igénybe venni ezt a lehetőséget.

Internetes munkaerőpiaci és képzési piaci tapasztalatok

Azzal, hogy az utóbbi időben megnőtt az iskolarendszeren kívüli képzés jelentősége, felértékelődik a képzéssel kapcsolatos tájékoztatás jelentősége is. Míg az iskolarendszerű képzésben, amely stabil intézményrendszerre és képzési kínálatra, illetve országosan egységes képzési időszakra épül, kisebb a jelentősége az internet biztosította friss és rugalmas tájékoztatásnak, a tanfolyami képzés keretei annál inkább igénylik ezt. Ebben a tájékoztatásban részt vállalhat a sajtó, a rádió, a tévé, s igénybe vehetők más módszerek is, amelyeket egyre inkább kiegészíthet az internet. Ez utóbbinak nem csak frissessége az előnye, hanem az is, hogy segítségével állandóan elérhető az információk.

A teleházas tapasztalatok azt jelzik, hogy az internet adta lehetőségek még messze nincsenek kihasználva. Kérdezetteink 36%-a ugyan már keresett tanulási lehetőséget az interneten, de ebből 15% inkább csak tájékozódott, ismerkedett a lehetőségekkel, s mindössze 6%-uk tekinthető rendszeres információfogyasztónak ezen a részterületen. Hasonló arányban nevezhető sikeresnek a keresés, vagyis ilyen arányban vezetett beiratkozáshoz. Ezek az adatok azt jelzik, hogy az ilyen jellegű információk ma még inkább más csatornákon keresztül jutnak el az érintettekhez (1. tábla).

1. tábla: *Tanulási lehetőség keresése az interneten (százalékos megoszlás, N = 215)*

	A kérdezettek arányában	Az internetes lehetőségeket ismerők arányában
Csak ismerkedett a kínálattal	16,1	42,4
Tudatosan keresett már ilyen	16,1	42,4
Többször is keresett	5,8	15,2
Már ismerkedett, keresett összesen	38,; 0	100,0
Be is iratkozott	6,6	17,4

Az internetes munkahelykeresésnek alapvetően két változata lehetséges. Az egyik esetben a munkavállaló keres magának állást a munkaadók, vagy az állásközvetítő vállalkozások által meghirdetett ajánlatok közül, a másik esetben megadja az adatait és a munkahellyel kapcsolatos elképzeléseit egy vállalkozásnak, amely elhelyezi ezt az adatbankjában, s ennek segítségével hozza össze a munkaadókat a munkavállalókkal.

Kérdezetteink válaszai azt jelzik, hogy ezen a területen kisebb az érdeklődés, mint a képzést érintő információk terén. Ez még akkor is igaz, ha leszűkítjük a mintát azokra, aki már befejezték iskolai tanulmányaikat. Az adatok egyben az okokra is utalnak: nehéz a munkavállaló elképzeléseinek megfelelő állásajánlatot felkutatni illetve találni, s nagyon alacsony hatékonysággal működik mind a két féle munkahely-keresési megoldás: elhelyezkednie senkinek sem sikerült, s több esetben még visszajelzést sem kapott a jelentkező. A kis elemszám és a kevés számú internethasználó miatt ennek értékelésébe nem bocsátkozhatunk, de az alacsony arányok jól érzékeltetik, hogy az internetes munkahely-közvetítés ma még gyerekcipőben jár (2. tábla).

A kutatásunk kitér arra is, hogy a vizsgált terület rossz hatékonyságú információs piaca jelentős mértékben visszavezethető a kínálatra és annak tálalására. Ennek részletezésére itt nincs lehetőség, ezért csak utalunk rá, hogy az interneten megjelenő képzési kínálat nem csak szűkös, de nehezen áttekinthető, s nehezen elérhető, állásajánlatok pedig csak néhány, első-sorban kvalifikált munkaerőt igénylő munkakörökben található. Sok a bizonytalan háttérű, kevés állást hirdető, az információit ritkán frissítő állásközvetítő vállalkozás, ami a munkavállalóknak a módszerbe vetett bizalmát visszaveti. Hiányzik egy olyan honlap, amely mind a

képzési, mind a munkahely-kínálatot nyújtó cégek honlapjait összefogná, s egyben biztosítékot nyújtana azok megbízhatóságára.

2. tábla: Munkahelykeresés az interneten (százalékos megoszlás)

		Az összes válaszoló arányában*	A munkahelyet már keresők arányában**
Tapasztalatok	Ismer internetes állasközvetítő vállalkozásokat	9,3	17,2
	Név szerint	8,0	14,8
Állásajánlatok böngészése	Használta ehhez az internetet	14,0	25,9
	Talált megfelelőnek látszó állást	2,8	5,2
Jelentkezés állásajánlatra	Jelentkezett állásra	2,8	5,2
	behívták, de nem vették fel	1,9***	3,5***
	információt kértek, de nem vették fel	0,9***	1,7***
	jelezték, hogy nem veszik fel	0,5***	0,9***
	nem jeleztek vissza	1,4***	2,6***
Jelentkezés adatbázisba	Többször	2,8	5,2
	Egyszer	1,4	2,6
	Összesen	4,2	7,8
	Kapott állásajánlatot:	1,4	2,6
	Elhelyezkedett	-	-

*Minden törekvésünk ellenére, a mintánkba került személyeknek (N=215) csak 54%-a fejezte be iskolai tanulmányait.

** N=116

*** Az adatok az állásra jelentkezők többféle tapasztalatát tükrözik, ezért nem adják ki az állásra jelentkezettek arányát.

Györgyi Zoltán

Az oktatási esélyegyenlőség a felekezeti középiskolákban⁵

A magyar közoktatás 90-es évekbeli sokrétű átalakulási folyamatának egyik jelentős eleme az egyházi fenntartású intézmények arányának megnövekedése. Az évtized első felében készült, az egyház közeleti szerepvállalásával foglalkozó országos vizsgálatokból fény derült ezeknek az iskoláknak a széles körű ismertségére, és igen magas presztízsére. Azonban még a pedagógusok sem érzékelik reálisan az egyházi iskolák magyar oktatási rendszerbeli arányait, a szakirodalom pedig egyértelműen elitképző intézményként tartja számon őket.

Bowles szerint az egységes közoktatás mindenféle tagolása az egyenlő esélyektől fosztja meg a hátrányosabb származású tanulókat. Érdeklődésemet az a feszültség keltette fel, amely a fenti gondolat és a legtöbb egyházi iskola programja között fennáll, melynek lényege az, hogy elő kívánják segíteni a hátrányos helyzetű gyerekek boldogulását. Ebből a szempontból a hazai kutatások nem foglalkoztak a felekezeti iskolákkal. Azonban a holland diákok tanulmányi eredményességét vizsgáló Dronkers azt a különbséget regisztrálta a felekezeti és az állami iskolák diákjai között, hogy az előbbiek jobban teljesítenek, s ezt a tudatos iskolaválasztás következtében kialakuló iskolai közösség hatásával magyarázza.

⁵ Jelen tanulmány az Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság támogatásával készült. Köszönetet mondok Róbert Péternek a munkámhoz nyújtott értékes segítségéért.